

UN CAS D'ÉTICA

El dilema de mossèn Eudald

Domènec Melé¹

El cas que presentem² no és d'avui, però pot ser prou interessant. Se situa a les acaballes de la guerra civil espanyola, en les contrades del poble de Navès, a la comarca del Solsonès. El 26 d'aquest de 1939, les tropes del general Franco entraven a Barcelona i les fets que esmentarem tingueren lloc probablement el 27 de gener

El nostre protagonista és mossèn Eudald Sampons i Viladrich, nascut el 1879 a Sant Miquel de Castellvell (Solsonès). Va estudiar en el seminari diocesà de Solsona i la Universitat Pontifícia de Tarragona, on es va llicenciar en Teologia. Fou ordenat prevere el 1903 i tot seguit destinat com a vicari parroquial de diversos poblets. L'any 1908 fou nomenat capellà de la Colònia Valls, prop de Súria i el 1927 se li encarrega la feligresia rural de Montdarn, al terme municipal de Viver i Serrateix, al Berguedà. Allà hi ha la bonica església romànica, dedicada a sant Joan, consagrada l'any 922. D'ençà de 1934, aquelles terres les sovintejaven revolucionaris anarquistes procedents de Navès, que tenien una ben guanyada mala fama per la seva ferocitat. Quan va esclatar la guerra al juliol de 1936, aquella mala reputació es va confirmar amb morts i saqueigs en aquelles rodalies. En aquesta situació, Mossèn Eudald es va refugiar a la masia o casa Viladàs, del terme de Navès, al Solsonès, ben acollit per l'amo de la casa, Joan Ballarà, casat amb Pilar de Febrer Gusart. Allà va estar amb relativa tranquil·litat fins al gener de 1939.

Temps després, Joan Ballarà va saber que l'havien denunciat com a "feixista" i això era molt perillós. Aleshores, va marxar amb la seva família a la masia pairal de Ballarà, encarregant a Mn. Eudald que tingués cura de la masia de Viladàs. Així fou fins al gener de 1939, quan varen començar a passar soldats i oficials del exercit republicà en desordenada retirada. Alguns d'aquests, l'havien vist entrar i sortir de la casa i van preguntar-li per l'amo de Viladàs. En aquesta situació, Mn Eudald decidí anar-se'n cap a la masia Ballarà on ara vivia Joan Ballarà, prop de Sorba. Allí, juntament amb Joan Ballarà i la seva família es va trobar amb altres dos sacerdots refugiats, Mn. Joan Salvador i Mn. Josep Rotllant, rectors de pobles veïns.

El dia 27 un grup de soldats amb un comissari polític es van presentar a la masia Ballarà, exigint "els forasters refugiats aquí". Es presentaren les tres sacerdots, que no havien tingut temps d'amagar-se, com si ho havia fet Joan

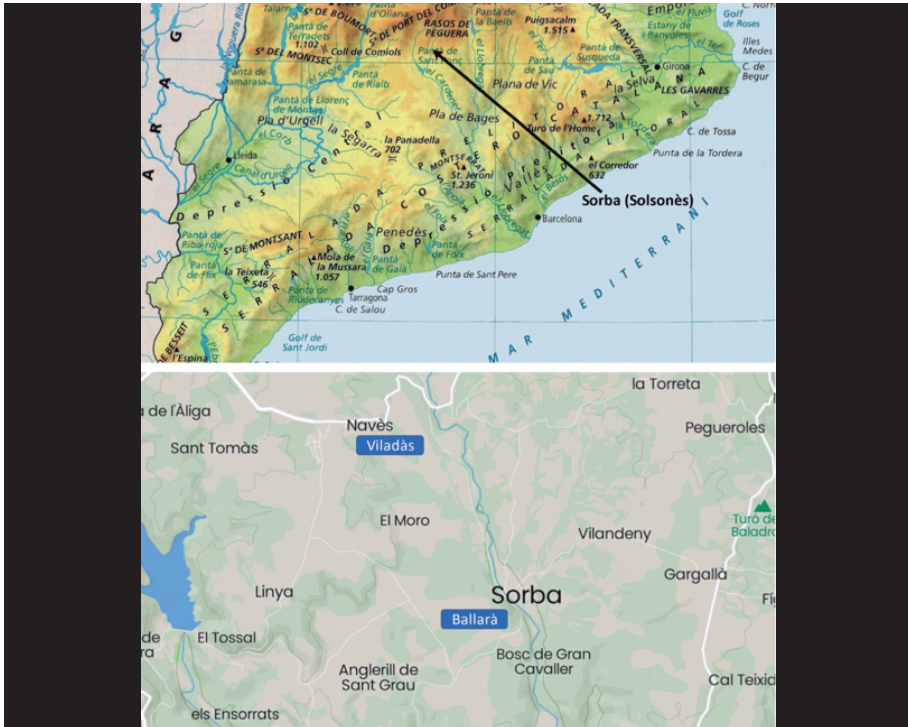
Ballarà. Sense fer cap identificació, van detenir a mossèn Eudald i se l'emportaren. Després d'un cert temps, va tornar presentant una actitud de mutisme. No va voler dir res de l'interrogatori a què havia estat sotmès, només va demanar que el deixessin sol, i començà a passejant-se amunt i avall de l'eixida. Se'l va veure meditant i resant el rosari. L'única cosa que se li va sentir dir fou això: "Si Déu vol que mori, alabat sigui Déu! Encara potser una altra hora no estaria tan ben preparat com ara". Després de mitja hora tornaren el piquet de soldats amb el comissari, se l'endugueren per ser immediatament afusellat a pocs metres de la casa en una fondalada del bosc anomenada la Fossa. Quatre hores després, arribaren les tropes de l'exèrcit de Franco i, més avall, aquells soldats republicans explicaren que havien mort l'amo de Viladàs perquè era un "feixista". L'endemà, mossèn Eudald era enterrat al cementiri de Sorba.

Pilar Ballarà, neta de Joan Ballarà, recorda que, en la seva infantesa, cada vegada que passava davant de la masia Ballarà, el seu pare, els convidava a resar un Parenostre des del cotxe per Mn. Eudald perquè, el seu pare (Joan Ballarà) li havia explicat que durant la guerra civil, els "dolents" el buscaven per matar-lo i Mn. Eudald es va fer passar per l'avi (propietari de casa Viladàs).

* * *

El dilema de Mn. Eudald va sorgir com a conseqüència de l'interrogatori. Tot fa pensar que li donaren mitja hora per decidir quina resposta donar. No el van detenir ni matar per ser sacerdot; ni tan sols el van identificar. Al qui cercaven era en Joan Ballarà, amo de la casa Viladàs per ser considerat un feixista i, per tant, un enemic a eliminar, segons la mentalitat revolucionària-anarquista d'aquells homes. Què li van preguntar a Mn. Eudald en l'interrogatori? Tenien la dada d'haver-lo vist entrar i sortir tot sovint de casa Viladàs, quan altres persones ja no hi eren. Aquell detingut o bé era el propietari o bé havia de saber on aquest estava amagat. Mn. Eudald segurament va negar allò primer, si no fos així, qui sentit tindria fer-lo pensar per donar una resposta? Podia negar també que sabes on estava amagat o senzillament no donar resposta. Negar-ho hauria sigut un acte moralment correcte. L'objecte moral d'aquesta suposada falsedat seria un acte de legítima defensa davant d'un injust agressor, i no pas una mentida en sentit moral. Si li preguntaren on estava amagat i no deia res hauria donat a entendre que ho sabia. És possible que insistixin en què ell era l'amo de can Viladàs, i no calia que se n'amagués.

Es clar que una altre alternativa hauria estat delatar on estava amagat Joan Ballarà. Però això ja es veu que no ho va fer. Tot plegat ens ajuda a intuir la disjuntiva plantejada a Mn. Eudald en l'interrogatori, que podia ser en aquests termes: "Confirma que tu ests Joan Ballarà, o si no, digues on

està amagat. Si no ho fas et matarem a tu. Et donem mitja hora per pensar-ho.” El dilema de Mn. Eudald seria doncs: delato l’amagatall de Joan Ballarà i salvo la meua vida o bé dic que jo soc el qui cerquen o tal volta, que no vull dir-ho. Aquestes dues últimes possibilitats són gairebé equivalents. En definitiva, el dilema Mn. Eudald havia de ser: “Què faig, delato Joan Ballarà, amb el risc molt alt que serà afusellat, o bé em lliuro jo mateix en lloc seu i aleshores soc jo qui serà afusellat”.

Es preguntaria, estaria bé delatar Joan Ballarà, per a ser afusellat, a canvi de salvar la meua pròpia vida? Afusellar una persona sota l’acusació de ser feixista és del tot reprovable. Ni que ho fos, sempre cal tenir respecte per les persones encara que tinguin idees oposades a un mateix. A més, Joan seria afusellat sense judici, en mans d’un comissari polític, i probablement per odi ideològic. Això és un assassinat, si per assassinat entenem matar una persona amb premeditació o amb una altra circumstància agreujant. Sense dubte un pecat molt greu, contrari al cinquè manament i a la dignitat humana. Delatar Joan Ballarà seria, doncs, una cooperació moral immediata en un assassinat, la qual cosa és sempre moralment inacceptable. Seria, a més a més, un acte de gran ingratitud i deslleialtat vers aquell que l’ha acollint a casa seva durant tres anys amb risc de la pròpia vida. No seria tampoc quelcom propi d’un amic que cerca el bé de l’altre; ans al contrari.

Lliurar-se lliurement per evitar la mort d'un innocent, pare de família que l'ha acollit generosament, seria un acte de caritat heroica, com així fou. Si hagués estat possible alguna altra alternativa, com ara escapar-se o defensar-se també hauria sigut acceptable, però sembla que, a diferència d'altres situacions, només hi havia les dues possibilitats analitzades.

Mn. Eudald no va morir per la fe cristiana, com va passar amb molts sacerdots i fidels laics que van ser morts per la seva condició. Tanmateix va lliurar la vida als seus botxins, com l'expressió de la fe cristiana feta vida, això és, per viure la caritat fins a les últimes conseqüències. A imitació de Crist Mn. Eudald va donar la vida per un amic..

¹ Professor emèrit d'Ètica Empresarial, IESE Business School. Universitat de Navarra.

² Elaborat a partir de Badia i Torras, L. 1988. *Martirologi solsoní* (1936-1939). Barcelona: Claret, pp. 66-67 i de la transmissió oral en la família Ballarà.